

Miklósi H. Zita¹

KERESZTYÉN VÁLASZOK A HÁZASSÁGON BELÜLI BÁNTALMAZÁSRA

ABSTRACT

Christian Responses to Domestic Abuse

This study examines whether domestic abuse can be justified on biblical or theological grounds. While this topic has primarily been examined from psychological, sociological and legal standpoints, I contend that a theological evaluation is equally indispensable. First, I provide a brief review of the main theoretical models and typologies of intimate partner violence. Then, I offer a biblical and theological analysis of key issues relevant to domestic abuse. These include the biblical understanding of authority and leadership, the theology of human dignity, verbal abuse, the sin of pride, and the concepts of forgiveness and repentance. Ultimately, I contend that domestic abuse cannot be legitimised on any biblical or theological basis. Ultimately, I conclude that domestic abuse is fundamentally incompatible with the biblical concepts of human dignity, love, and leadership. Consequently, Christian theology should not be used to justify or minimise abuse, but rather to recognise, expose and unequivocally reject it.

Keywords: domestic abuse; intimate partner violence; human dignity; biblical leadership; power and control; forgiveness; repentance

„De az ember életének társát, gyermekeinek anyját, minden örömének alapját soha nem szabad félelemmel és fenyegetéssel, hanem szeretettel és jó kedvvel lebilincselni. Mert miféle szörűség az, ahol a feleség reszket a férje előtt? És miféle örömet élvez maga a férj, ha úgy lakik feleségével, mint egy rabszolgával, és nem úgy, mint egy szabad asszonnyal? Igen, ha bármit szenvednél is miatta, ne szidd őt, mert Krisztus sem tette ezt.”²

- 1 Miklósi-H. Zita, teológus-lelkész szak (KRE-HTK), református segédlelkész, Bugyi Református Egyházközség beosztott lekipásztora, miklosibzita@gmail.com
- 2 CHRYSOSTOMUS, Ioannes: In Epistolam ad Ephesios Homiliae, in: Migne, Jacques-Paul (szerk.): *Patrologiae Cursus Completus, Series Graeca*, 62.köt., 9–176., Paris, J.-P. Migne, 1860, 144, 137.; „Οἰχέτην μὲν γὰρ φόδω τις ἂν καταδῆσαι δυνήσεται, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἔχεινον” ταχέως γὰρ ἀποπηδήσας οἰχήσεται ” τὴν δὲ τοῦ βίου χοινωνὸν, τὴν παίδων μητέρα, τὴν πάσης εὐφροσύνης ὑπόθεσιν, οὐ φόδω καὶ ἀπειλαῖς δεῖ χαταδεσεῖν, ἀλλ’ ἀγάπῃ καὶ διαθέσει. Ποία γὰρ συζυγία,

BEVEZETÉS

Lehet-e olyan kapcsolatot házasságnak nevezni, amelyet a félelem ural? A kérdés korántsem új: már az óegyház egyik legjelentősebb teológusa, Aranyszájú Szent János is összeegyeztethetetlennek tartotta azt a házasságot, amelyben a feleség retteg férjétől. Napjainkban a házasságon belüli bántalmazásról szóló diskurzust elsősorban pszichológiai, jogi és szociológiai megközelítések uralják. Véleményem szerint ez a kérdés nem csupán társadalmi természetű. A házasság a keresztyén hit szerint Isten rendjéhez tartozik, ezért minden olyan magatartás, amely ezt a kapcsolatot rombolja, szükségszerűen teológiai kérdéseket is felvet.

Jelen tanulmány alapvető tézise, hogy *a házasságon belüli bántalmazás semmilyen bibliai vagy teológiai alapon nem legitimálható*. Isten nemet mond minden olyan kapcsolati működésre, amely a másik ember feletti kényszerítő uralomra, megfélemlítésre vagy megalázásra épül. A bántalmazás összeegyeztethetetlen Isten szeretetével, igazságosságával és az ember istenképűségéről szóló bibliai tanítással.

A tanulmány elsőként röviden áttekinti a házasságon belüli bántalmazás legfontosabb elméleti modelljeit és tipológiáit, majd olyan bibliai és teológiai kérdésköröket vizsgál, mint a hatalom és vezetés, az emberi méltóság, a gőg, a verbális erőszak, a megbocsátás és a bűnbánat.

A HÁZASSÁGON BELÜLI BÁNTALMAZÁS ELMÉLETI MODELLJEI ÉS TIPOLÓGIÁI

A dolgozatom nem kívánja átfogni a családon belüli erőszak minden formáját, hanem elsősorban a heteroszexuális házasságon belüli bántalmazási mintázatot vizsgálja. A bántalmazás sokféle formában és kontextusban megjelenhet, de a vizsgálati fókusz szűken tartva tudok mélyebbre ásni a témában.

Ezen belül különösen az ún. *intim terrorizmus* eseteit szeretném kiemelni, mivel ez az a helyzet, amely más megközelítést igényel. Két irányzata³ van a házasságon belüli bántalmazás kutatásának: a *szituációs/stressz- és megküzdési elmélet*⁴ és a *patriarchális elmélet*.⁵

ὅταν ἡ γυνὴ τὸν ἄνδρα τρέμῃ ; ποίως δὲ αὐτὸς ὁ ἀνὴρ ἀπολαύσεται ἡδονῆς, ὡς δοῦλη συνοικῶν τῇ γυναικί, καὶ οὐχ ὡς ἐλευθέρᾳ; Κἂν πάθῃς τι ὑπὲρ αὐτῆς, μὴ ὀνειδίσης ὅτι οὐδὲ γὰρ ὁ Χριστὸς τοῦτο ἐποίησε.”

3 Nancy Nason-Clark az egyik legkiemelkedőbb kutató, aki a keresztyénységben belül foglalkozik a témával, azonban van egy pont, ahol jómagam erős kritikával közelítek felé, mégpedig, hogy ő minden problémát az ún. patriarchális struktúrákban látja. Nason-Clark a hatalomgyakorlás lehetőségét csak akkor tudja elképzelni, ha valakit fizikális adottságai miatt, vagy pozíciójából fakadóan valóságosan felette áll a másiknak. Azonban meglátásom szerint ez ennél sokkal komplexebb.

4 „social situation/stress and coping theory”; TÓTH Olga: A nők elleni párkapcsolati erőszak Magyarországon, Az elmúlt 20 év kutatási eredményeinek összegzése, *Sociobu Társadalomtudományi Szemle* 4(2018), 1–28., doi: 10.18030/socio.hu.2018.4.1, 4.

5 „patriarchy theory”, ua.

A *patriarchális* elmélet a nemek közötti strukturális hatalmi különbségekre helyezi a hangsúlyt. E nézőpont szerint a partnerbántalmazás elsősorban a férfiak nők felett gyakorolt dominanciájának fenntartását szolgálja. A társadalmi berendezkedés – különösen a nemi szerepek hagyományos értelmezése – legitimálja és újratermeli azt a hatalmi egyenlőtlenséget, amely lehetővé teszi a nők elleni erőszak fennmaradását. E felfogás a partnerbántalmazást elsősorban strukturális és ideológiai problémaként értelmezi.⁶

A *sztituációs/stressz- és megküzdési elmélet* a partnerkapcsolati erőszak jelentős részét *nemsemleges* jelenségeként kezeli. Az elmélet képviselői szerint ebben az esetben a párkapcsolati erőszaktevők nagyjából egyenlő arányban fordulnak elő nők és férfiak körében.

Ezen belül különböztet meg Nicola Graham-Kevan, Michael P. Johnson elméleti tipológiájára építve négy fő elkövetőtípust,⁷ amik közül kiemel egy súlyos, egyoldalú bántalmazási formát, az úgynevezett 1. „*intim terrorizmust*”,⁸ amelyet jellemzően férfiak követnek el, és nők szenvednek el. Ezenkívül további három bántalmazási mintázatot ír le: 2. *Közös párkapcsolati erőszak*⁹ esetén az agresszió többnyire alkalmi, konfliktusokhoz és stresszhelyzetekhez kapcsolódó reakció, amely nem a másik fél feletti uralom megszerzését szolgálja, és gyakran kölcsönös jellegű. A felek nem rendelkeznek hatékony megküzdési stratégiákkal a kapcsolaton belüli feszültségek és konfliktusok kezelésére. 3. *Erőszakos ellenállásról*¹⁰ akkor beszélünk, amikor az egyik partner a másik kontrolláló vagy bántalmazó magatartására önvédelmi céllal, akár fizikai erőszakkal válaszol. 4. *Kölcsönös kontrolláló erőszak*¹¹ esetén mindkét fél a másik feletti hatalom megszerzésére törekszik, ezért a kapcsolatot folyamatos dominanciaharc és kölcsönös erőszak jellemzi.

A tanulmányban az intim terrorista típusú bántalmazási formát emelem ki. Vannak kutatók, akik szerint a férfiak átlagosan nagyobb fizikai ereje miatt a kontroll fenntartása strukturálisan hatékonyabban valósul meg férfi elkövetők esetében, ezért az intim terrorizmust kizárólagosan férfi jelenségnek tekintik. Azonban meglátásom szerint e típusba is tartozhatnak nők, hiszen ők is „szenvedhetnek” személyiségzavarokban (rendszerint borderline, narcisztikus vagy antiszociális), és bőven akadnak olyanok is, akik egyoldalúan, szisztematikusan gyakorolnak kontrollt partnerük fölött rendszeres fizikai, verbális és érzelmi bántalmazással, ami súlyosan rombolhatja önbecsülésüket és mentális egészségüket. Ezek a nők – bár gyakran kívülről áldozatként jelennek meg – nagy mértékű érzelmi labilitást, féltékenységet és manipulativitást mutathatnak. A női bántalmazók az esetek egy

6 Tóth: *A nők elleni erőszak*, 4.

7 GRAHAM-KEVAN, Nicola: Partner Violence Typologies, in: Hamel, John – Nicholls, Tonia L. (szerk.): *Family Interventions in Domestic Violence*, New York, Springer Publishing Company, 2007, 145–163.

8 Uo. *Intimate Terrorism (IT)*, 154.

9 Ua. *Common Couple Violence (CCV)*.

10 Ua. *Violent Resistance (VR)*.

11 Ua. *Mutual Violent Control (MVC)*.

részében „érzelmileg reaktívak”, máskor viszont „instrumentálisan agresszívek”, vagyis tudatosan és célorientáltan alkalmaznak erőszakot és hatalmi eszközöket a partnerük felett.¹² A férfi bántalmazottak pedig különösen nehéz helyzetben vannak, hiszen a társadalmi normák szerint a férfiak erősek, és nem mutathatják ki fájdalukat, éppen ezért gyakran nem kérnek segítséget. A férfiak gyakran szégyellik és titkolják bántalmazásukat, mert attól tartanak, hogy nem veszik őket komolyan, vagy nevetség tárgyává válnak. Emiatt beszélünk ez esetben rejtett jelenségről.¹³ Mindazonáltal az intim terrorizmus általános mintázata szerint az elkövetők többnyire férfiak, míg az áldozatok jellemzően nők.

Bár a két megközelítés látszólag ellentétes nézőpontokat képvisel, mégis kiegészíthetik egymást: míg a *szituációs/stressz- és megküzdési modell* segít megérteni a kölcsönös, kontextusfüggő konfliktusokat, addig a *patriarchális elmélet* rámutat azokra az esetekre, ahol a bántalmazás egyoldalú, szisztematikus és a hatalmi kontroll megszerzésére, illetve fenntartására irányul.¹⁴ Johnson tipológiájában ez a mintázat az intim terrorizmus kategóriájában ragadható meg.

A BÁNTALMAZÁS FORMÁI ÉS JELLEGZETESSÉGEI

Mégis mikor beszélhetünk bántalmazásról? A bántalmazás felismerése alapvető jelentőségű, hogy a bántalmazottnak segítsünk belátni azt, hogy ami vele történik, az nem méltó. Azonban sokszor nekünk sem gyúl fel a piros lámpa, mivel nem rendelkezünk elegendő ismerettel ahhoz, hogy helyesen értelmezzük ezeket a helyzeteket. Gyakran automatikusan a sértett gyengeségeire irányítjuk a figyelmet, mivel abból a teológiai alapállásból közelítünk, hogy mindannyian eredendően bűnösök vagyunk, ezáltal úgy véljük, hogy a kialakult konfliktusokban mindkét felet ugyanakkora felelősség terheli.

Másfelől fontos megérteni, hogy nemcsak a fizikai bántalmazás megléte esetén lehet házasságon belüli bántalmazásról beszélni. A bántalmazói magatartáshoz a viselkedések széles skálája tartozik. A fizikai erőszak csupán a legszélsőségesebb megnyilvánulási formája a családon belüli bántalmazásnak. Jelen fejezet csak rövid áttekintést ad a bántalmazás főbb formáiról:

12 Uo. 148–150.

13 VARGA Szabolcs – BÁLINT Ágnes Diána: Családon belüli erőszak – Amikor a férfi az áldozat, *Belügyi Szemle* 4(2020), 9–45., 21., doi: 10.38146/BSZ.2020.4.1.

14 Bár a patriarchális elmélet korláta, hogy a párkapcsolati bántalmazást alapvetően nemileg meghatározott jelenséggént értelmezi, ez azonban nem teszi használhatatlanná az elméletet. A bántalmazás hatalmi és kontrolláló jellegét, eszközeit, ismétlődő mintázatait, valamint az áldozatra gyakorolt hatását a patriarchális megközelítésben írt tanulmányok igen pontosan írják le.

*A házasságon belüli bántalmazás formái*¹⁵

Fizikai bántalmazás – ütés, rúgás, fojtogatás, lökdösés, hajtépés vagy bármilyen testi sértés okozása.

Lelki vagy érzelmi bántalmazás – fenyegetés, megalázás, manipuláció, elzárás a barátoktól és családtól, állandó kritizálás.

Verbális bántalmazás – kiabálás, sértegetés, csúfolás, gúnyolódás, fenyegető beszédmód.

Szexuális bántalmazás – szexuális aktus vagy nem kívánt gyakorlatok kikényszerítése.

Gazdasági bántalmazás – a pénzügyek teljes ellenőrzése, pénzmegvonás, munkavállalás megakadályozása.

Felmerül a kérdés: hogyan lehet eldönteni, hogy most éppen egy nehéz házasságról van szó (szituációs/stressz- és megküzdési problémákból fakadnak a bántalmazási esetek), a pár épp egy házassági krízist él meg, vagy azért ilyen magas a szenvedés foka, mivel bántalmazó kapcsolatban élnek? Mivel mindannyian bűnös emberek vagyunk, azok is küzdenek a bűnnel a mindennapi életük során, akik igyekeznek Isten útján járni. Mindannyiunknak vannak rossz érzelmszabályozási stratégiáink, kommunikációs problémáink. Azonban van egy fontos különbség: egy nehéz házasságban nem jelenik meg a másik felett való kontrolligény, és a másik ember permanens leértékelése, míg egy bántalmazó házasságban igen.

A bántalmazás némelyik formájának önmagában akár nem is adnánk jelentőséget: azonban egy csoportban olyan légkört teremtenek, aminek alapja a *félelem fenntartása, a cél pedig az ellenőrzés, az irányítás és az elnyomás*. Mindegyik bántalmazási forma – legyen az akár fizikai, akár verbális – ennek a torz hatalomnak a fenntartását szolgálja.¹⁶ Ebben határozható meg igazán a bántalmazói kapcsolat lényege. A bántalmazók a hatalomra való törekvésük során a sértett felet lealacsonyítják és dehumanizálják. Ha ellenszegüléssel találkoznak, az gyakran intenzív haragot, büntető magatartást vagy fokozott kontrollt vált ki.¹⁷ A bántalmazó tulajdonának tekinti a házastársát, és nála többnek tekinti magát.¹⁸ A bántalmazó kapcsolat további meghatározó jellemzője annak állandó és szisztematikus jellege. Nem elszigetelt eseményekről van szó, hanem egy tartós kapcsolati dinamikáról, amelyben a kontroll és az alárendelés ismétlődően jelenik meg.

A Bántalmazók Jellemzői

Mindezek ellenére a bántalmazó személy emberi méltósága nem vonható kétségbe. Ugyanis bibliai antropológiai szempontból mi úgy hisszük, hogy a bűn meg-

15 BAKER, Lynne M.: *Counselling Christian women on how to deal with domestic violence*. Bowen Hills, Australian Academic Press, 2010, 31.

16 Uo. 73.

17 Ua.

18 TRACY, Steven R.: Patriarchy and Domestic Violence, Challenging Common Misconceptions, *Journal of the Evangelical Theological Society* 50(2007/3.), 573–94., 589.

rontó ereje ellenére „minden emberben számolhatunk az istenkép meglétével”.¹⁹ Az istenképűség és az emberi méltóság nem azonos fogalmak, az előbbi azonban teológiai alapot ad az utóbbi elismeréséhez. Még akkor sem vehető el az emberi méltósága, ha éppen őket az jellemzi, hogy méltatlanul bánnak a házastársukkal, és a másokkal való bánásmódjukban nem mutatkozik meg a tisztelet.

A bántalmazók működésében gyakran megfigyelhető két jellegzetes mintázat: vannak, akik nagyon kevés önkontrollal rendelkeznek, és az élet bármely területén megmutatkozik az ingerlékenységük és erőszakosságuk, azonban vannak, akik „csak családon belüli” bántalmazók. Az ő bántalmazói arcuk nem mutatkozik meg a munkatársi kapcsolataikban, a baráti társaságokban vagy egyéb közösségekben, hanem képesek kontroll alatt tartani magukat.²⁰ Ők azok, akikről sokan el sem tudják képzelni, hogy robbanékony indulatuk van a feleségük irányába. Kedves és szelíd arcukat mutatják a kívülállók számára, és a bántalmazói viselkedésük csak otthon, a négy fal között mutatkozik meg. Közöttük vannak olyanok, akiknek a társadalmi megbecsültsége magas. Ezt szokták Jekyll–Hyde-effektusnak nevezni.²¹

Érdekes módon ezt a kettősséget már a zsoltáros is érzékletesen megfogalmazza:

Meghallgat Isten, és megalázza őket az, aki ősidők óta trónján ül. (Szela.) Mert nem akarnak megváltozni, és nem félik az Istent. Kezet emelt jó barátjára, és meggyalázta a szövetséget. Szája simább a vajnál, de viszálykodáson jár az esze. Beszéde lágyabb az olajnál, pedig olyan, mint a kivont kard. (Zsolt 55,20–22)

Felmerül rögtön az a kérdés is, hogy mennyiben választott a bántalmazói viselkedés. Marie Fortune hangsúlyozza, hogy a partnerbántalmazás nem egyszerűen kontrollvesztés következménye, hanem olyan magatartás, amelyért az elkövető személyes felelősséggel tartozik.²² Utóbbi állítás a feminista megközelítéséből fakad. Ratkóczi Éva azonban árnyalja ezt a képet: az, hogy valaki tudatosan irányítja-e viselkedését, nem állapítható meg. Tudatos, tudattalan és féltudatos motivációk keverednek a viselkedés mögött.²³ John Hamel szerint a férfiak által alkalmazott erőszak és fenyegetés gyakran a nők megfélemlítésének és viselkedésük kontrol-

19 BÉKÉSI Andor: A protestáns emberkép, *Theológiai Szemle* 31(1988), 331–334., 333.

20 Baker, *Counselling Christian women*, 69.

21 THOMAS, Shannon: *Gyógyulás a rejtett bántalmazásból*, Budapest, Harmat Kiadó, 2017, 44.; Robert Louis Stevenson skót író Dr. Jekyll és Mr. Hyde különös esete című regényében a címben jelölt két név a skizofrén főszereplő két radikálisan eltérő személyiségű énjének a két különböző neve. Fontos megjegyezni, hogy míg dr. Jekyll köztisztelőben álló és valóban becsületes orvos, addig Mr. Hyde – ugyanannak az embernek a hasadt énje – mindenre elszánt ördögi gazember.

22 FORTUNE, Marie M.: *Violence in the Family, A Workshop Curriculum for Clergy and Other Helpers*. Seattle, Pilgrim Press, 1991, 122.

23 Thomas: *Gyógyulás a rejtett bántalmazásból*, 269–283.

lálásának tudatos eszköze. Ugyanakkor az agresszív viselkedés egyes mozzanatait maguk a bántalmazók is a kontrollvesztés szubjektív élményeként élhetik meg.²⁴

A tartós lelki bántalmazás károsító hatása nem függ attól, hogy a bántalmazó tudatosan törekedett-e fájdalmat okozni, illetve milyen okok vagy motivációk álltak viselkedése hátterében. Ha valakit rendszeresen leminősítenek, elutasítanak, becsmérelnek, hibáztatnak, szidalmaznak, érzelmileg zsarolnak, elhanyagolnak, figyelmen kívül hagynak vagy indokolatlanul mindenért felelőssé tesznek, akkor mindenképpen sérül az önértékelése, és mindezeknek károsító hatása van, sőt hosszú távon pszichológiai következményekkel is járhatnak. Az eredmény független a szándéktól, a tudatosságtól vagy tudattalanságtól, az empátiájának a képességétől.²⁵

KERESZTYÉN VÁLASZOK A HÁZASSÁGON BELÜLI Bántalmazásra

A következőkben a vizsgált kérdéskör néhány meghatározó teológiai szempontját mutatom be.

Verbális agresszió

Elsőként a szavak erejét hozom ide, mint a bántalmazás egyik formáját. Noha a verbális bántalmazás modern terminus, a Biblia számos helyen beszél a romboló, megalázó és ártó beszédéről, amelyet súlyos bűnként kezel. A Biblia elítéli a dührohamokat, a mocskos beszédet, a féltékenységet és a rosszindulatot (Gal 5,20; Ef 4,31; Kol 3,8).

Maga Jézus az, aki a „Ne ölj!” parancsolatot (Mt 5,21–23) egészen radikálisan értelmezi: nem csupán a fizikai emberölésre alkalmazza, hanem annak belső gyökerére, a haragra és a megalázó beszédre is kiterjeszti. Már a legbanálisabb sértő kifejezés is, mint az ostoba (ῥακά), jelentőséget kap.²⁶

Bár Jakab nem a családon belüli bántalmazás kérdéséről ír, a nyelv romboló erejéről szóló tanítása különösen releváns a verbális bántalmazás megítélésében. A Jakab levél 3. fejezete részletesen foglalkozik a nyelv bűneivel. Megrendítő erővel kijelenti, hogy a nyelv a „gonoszság egész világa” (Jak 3,6). Bár a kifejezés pontos fordításáról és értelmezéséről vita folyik, az üzenet egyértelmű: a nyelv a bűn egyik legveszélyesebb eszköze lehet.²⁷ Fekete Károly frappáns megállapítása: „A hit hallásból van, a bűn beszédből.”²⁸ Jakab levele rámutat, hogy bár a nyelvünk egy

24 HAMEL, John: Gender-Inclusive Family Interventions in Domestic Violence, An Overview, in: Hamel, John – Nicholls, Tonia L. (szerk.): *Family Interventions in Domestic Violence*, New York, Springer Publishing Company, 2007, 247–274, 254.

25 Thomas: *Gyógyulás a rejtett bántalmazásból*, 282–283.

26 LUZ, Ulrich: *Hermeneia: Matthew 1–7: A Commentary on Matthew 1–7*, 1.köt., fordította: Crouch, James E., Minneapolis, Fortress Press, 2007, 234–240., 235.

27 MARTIN, Ralph P.: James, in: Metzger, Bruce M. – Martin, Ralph P. – Losie, Lynn Allan (szerk.): *World Biblical Commentary*, 48. köt., Grand Rapids, Zondervan, 1988, 115.

28 FEKETE Károly, ifj.: *Jakab apostol levelének magyarázata*. Budapest, Kálvin Kiadó, 1994, 84.

kicsiny tagja a testünknek, mégis hatalmas erő rejlik benne: képes pokoli gyötrelmeket okozni. A béke ellen hat, és képes megjeleníteni a bűn teljes spektrumát. A 6. vers egy apokaliptikus képpel érzékelteti a nyelv pusztító erejét, kárhozatos következményeit. Ez figyelmeztetés számunkra: a kimondott szó súlyos lelki sebeket ejthet, és felelősségünk van abban, hogyan élünk vele.²⁹

Kálvin szerint is a szavak az emberi szív állapotának tükröi. Úgy vélte, hogy a tiszta és igaz természet forrása Isten, és a szavaink ennek a belső állapotnak a kifejeződése. Ezért fontos, hogy a hívők szavai építőek, tiszták és igazak legyenek, tükrözve Isten munkáját bennük.³⁰

Következtetésképpen: nem bagatellizálhatjuk a szóbeli bántalmazásból fakadó sebeket. Még ha hajlamosak is vagyunk legyinteni rá, nem tehetjük meg, hiszen már a Példabeszédek írói is figyelmeztetnek bennünket arra, hogy „van, akinek a fecsegése olyan, mint a tördőfés, a bölcsek nyelve pedig gyógyít” (Péld 12,18).

A bibliai vezetés és az elnyomás

Amint azt korábban bemutattam, a bántalmazói magatartás alapvető jellemzője a partner feletti kontroll és hatalom gyakorlása, amely szükségszerűen együtt jár a másik ember lealacsonyításával.

Isten azonban nemet mond az elnyomásra: erre hívja fel a figyelmet Ézsaiás és Jeremiás is. A babiloni fogság legfőbb indoka a bálványimádás, de Isten kibővíti az okokat. Az Ószövetség tanúsága szerint Isten következetesen fellép minden olyan hatalomgyakorlással szemben, amely az elesettek és kiszolgáltatottak kihasználásához vezet: „...ha a jövevényt, az árvát és az özvegyet nem nyomjátok el, és ártatlan vért sem ontotok ezen a helyen, nem követtek más isteneket a magatok romlására: akkor megengedem, hogy ezen a helyen lakjatok, azon a földön, amelyet őseiteknek adtam, öröktől fogva mindörökké.” (Jer 7,6–7)

A Biblia is beszél arról a veszélyről, hogy a nagyobb fizikai vagy társadalmi hatalommal bírók visszaélhetnek hatalmukkal a kisebbekkel szemben, különösen a nőkkel, a szegényekkel, az özvegyekkel, az árvákkal szemben (Préd 4,1–4; Jer 7,6; Ez 22,6–7, 29; Ám 5,11–12; Zak 7,9–10; Mal 3,5; Jak 5,1–6). Az Ószövetség tele van olyan vezetőkkal, akik végül Isten ítélete alá kerültek, mivel zsarnoki módon uralkodtak (Jer 23,1–4; Ez 34,2–4), és nem tűri meg a kiszolgáltatottakkal való rossz bánásmódot (Zsolt 102,8–11; Jer 22,3), hanem kiáll mellettük (Ézs 10,1–2; Zsolt 7,9; Zsolt 41,1; Mt 23,23).

A bűnbeesés után pedig Isten előre jelzi, hogy a férfi uralkodni fog a feleségen (1Móz 3,16). Ez az igevers azonban nem egy isteni átok vagy előírás, hanem a bűnbeesés következményeinek leírása.³¹ A Mózes 1. könyve 3. fejezet 16. versének értelmezésében ugyanakkor jelentős különbségek figyelhetők meg. A vita elsősorban arra irányul, hogy a férfi vezető szerepe már a teremtés rendjéhez

29 Uo. 81.

30 KÁLVIN János: *Institutio I, A keresztény vallás rendszere*. Budapest, Kálvin Kiadó, 2014, 2.8.5-6; 278–280.

31 Tracy: *Patriarchy and Domestic Violence*, 584.

tartozott-e, vagy a férfi és a nő eredetileg teljes egyenrangúságban élt egymással. Mindkét értelmezési keretben az elnyomás egy eltorzult formának tekinthető a házassági kapcsolatban.³²

Meglátásom szerint egy aszimmetrikus kapcsolatból sem feltétlen következik az, hogy a férj a pozíciója miatt automatikusan bántalmazóvá válik, noha vannak olyan hangok, melyek szerint a házasságról alkotott teológiai elméletek közül a komplementaritás és az aszimmetria bőséges alapot ágyaznak meg a családon belüli erőszaknak.³³ Ugyanis szerintük ezek a felfogások a nőket alacsonyabb szintre helyezik, és ezáltal az elnyomás adottá válik.³⁴

Én Hearth Lamberttel³⁵ komplementarista teológus felvetéséhez kapcsolódok abban, hogy a komplementarista házasságfelfogásból nem következhet az, hogy a férfiek bántalmazhatják a feleségüket. Nincs ok-okozati összefüggés a családon belüli erőszak gyakorlása és az alávetettség bibliai tanítása között. „Éppen ellenkezőleg, a bibliai komplementarizmus teljes elfogadása olyan férfeket kellene, hogy eredményezzen, akik meghalnának azért, hogy megvédjék a családjukat.”³⁶ Bár a komplementaristák szerint a férjnek tekintélye van a felesége felett, azonban a bántalmazás ennek a tekintélynek a helytelen használata.

A Biblia minden interperszonális viszonyrendszerben szeretetteljességre hív, ebből következőleg lényegtelen kérdés az, hogy milyen a képük a feleknek a házassági kapcsolat alá-fölé rendeltségi viszonyáról. Ha függő viszonyban is élnek a házastársak, amit mindketten elfogadhatónak tekintenek, akkor is megköveteli az egymás iránti tiszteletet a Szentírás. Az alá-fölérendeltségi viszonyból nem következik a másik tárgyiasítása, a Biblia emberképébe az nem fér bele. A vezető pozícióban lévő nem lesz értékesebb a másikinál, értékben egymás között egyenlőséget kell tennünk.

Kálvin hangsúlyozza – olyan megállapításokat téve, amelyekkel a komplementaristák is egyetértenének –, hogy a férj vezető szerepe nem lehet zsarnoki uralom, hanem felelősségteljes gondoskodás. A férj nem úgy kapta a hatalmat, hogy önkényesen uralkodjon, hanem hogy Krisztus példáját követve szeretettel vezessen.³⁷ Erre hív maga Jézus is (Mt 20, 25–28), ahol külön kiemeli, hogy a keresztyén

32 WENHAM, Gordon J.: *Word Biblical Commentary, Genesis 1–15*, Grand Rapids, Zondervan, 1987, 81.; WALTKE, Bruce: *Genesis, A Commentary*, Grand Rapids, Zondervan, 2001. 94.; CALVINI, Ioannis: *Opera quae supersunt omnia; Corpus Reformationum*, 23. köt., Baum, Wilhelm – Cunitz, August Eduard – Reuss, Eduard (szerk.), Braunschweig, Schwetschke, 1882, 72.

33 TYLER, Johanna Harris, *Submission to your husband is a dangerous doctrine*, <http://www.abc.net.au/news/2015-03-09/harris-submission-to-your-husband-is-a-dangerousdoctrine/6290304>, letöltve: 2024. 05. 08.

34 DILLEN, Annemie: Gewalt in Familien, eine Herausforderung für das kirchliche und theologische Sprechen, *Pastoraltheologische Informationen*, 36(2016/1.), 63–74.

35 LAMBERT, Heath: A Pastoral Response to Physical Abuse in the Family, *Journal of Discipleship and Family Ministry* 1/2(2011), 32–43., 33.

36 Ua. „To the contrary, a full embrace of biblical complementarianism should result in husbands who would die to protect their families.”

37 Kálvin: *Institutio I.*, 4.20.24–26.

közösségben nem lehet a hatalomgyakorlás zsarnokoskodó, önkényes vagy erőszakoskodó. Éles ellentétet állít fel a világi vezetési mód és az ő országának rendje között. A keresztyén vezetés nem uralkodást, hanem szolgálatot, teljes önátadást és alávetettséget jelent,³⁸ ellenben a világi vezetéssel, amely hatalomra, kontrollra és előjogokra épül.

Gőg

A Szentírás azt a magatartást, ami az egyik ember a másik ember fölé helyezi, a gőg és a kevelység körébe sorolja.

Az Ószövetségben „a nagyraedző szemek” (Péld 6,16–17) utálatosak az Úr előtt. Berend Gemser jelentőséget ad annak, hogy az utálatossági katalógusban első helyen szerepel, mivel azt mutatja, hogy nincs olyan erkölcstelenség, „amely élesebb ellentétben állna a bölcsességgel és az istenfélelemmel, mint a gőg (Ézs 2,11–17), és nincs olyan erény, amely közelebb állna hozzájuk, mint az alázat és a szerénység (vö. Ézs 3,34; 15,33; 16,18; 22,4)”.³⁹ Az Úr megalázza azokat, akik felmagasztalják önmagukat, és mások fölé helyezik magukat (Péld 30,13; Zsolt 18,28). Az Úr felsőbbbségének a tagadását jelenti (Jób 21,22; 38,15; Zsolt 101,5; Ézs 2,11–17; 10,33), és semmibe veszi a másik ember becsületét (vö. Ézs 8,13; 16,5; 29,23).⁴⁰

Az Újszövetség is világossá teszi, hogy a gőg nem csupán erkölcsi hiba, hanem olyan alapvető bűn, amely Isten rendjével kerül szembe: „Isten a gőgösöknek ellenáll, az alázatosoknak pedig kegyelmet ad” (Jak 4,6).

Jézus a Márk 7,21–23-ban a gőgöt azon bűnök közé sorolja, amelyek az ember szívéből származnak, vagyis a gőg (ὕπερηφανία) nem pusztán külső viselkedés, hanem a belső ember romlottságának megnyilvánulása. A gőg (ὕπερηφανία) egy olyan belső attitűdöt jelöl, amelyben az ember önmagát teszi meg végső mércének, saját akaratát és érdekeit mások fölé helyezi, s ez könnyen vezethet mások megvetéséhez, uralásához és elnyomásához.

Pál apostol a Róm 1,30 bűnlistájában a gőgösöket (ὕπερηφάνους) az erőszakos emberek (ὀβριστάς) és a kérkedők (ἀλαζόνας) mellett említi, ezzel a gőgöt az Istentől elfordult élet kapcsolattromboló megnyilvánulásai közé sorolja.

A hübrisz (ὕβρις) a görögben az erőszakos gőg megszemélyesítője, ezért a szó jelentésmezejébe a túlkapás, a gyalázat és az erőszak is beletartozik. A jogi nyelvben akár a súlyos testi sértésre, sőt bizonyos összefüggésekben a megerőszakolásra is utalhatott.⁴¹ A hübrisz (ὕβρις) további tagjai szintén az erőszakos, sértő ma-

38 KÁLVIN János: *Evangéliumi harmónia; Máté, Márk, Lukács evangéliumának magyarázata*, 3. köt., Budapest, Kálvin Kiadó, 2020, 24–25.

39 GEMSER, Berend: *Sprüche Salomos*, Tübingen, JCB Mohr Paul Siebeck Verlag, 1963, 39.; „...keine Untugend steht zu Weisheit und Gottesfurcht in schärferem Gegensatz als der Stolz (Jes 2 11–17) und keine Tugend ihnen näher als Demut und Bescheidenheit (cf zu 3,34, auch 21,24 Hi 21,22; 22,29; 38,15; Sir 10 6-is).”

40 WALTKE, Bruce: *Genesis, A Commentary*. Grand Rapids, Zondervan, 2001, 136.

41 GYÖRKÖSSY Alajos – KAPITÁNYFÉY István – TEGYEY Imre: *Ógörög–magyar szótár*, Budapest, Akadémia Kiadó, 1990, *ὕβρις szócikk*; Dém.; 1106.

gatartás különböző formáit fejezik ki: ὕβρισμα, ὕβρισμος, ὕβριστηρ. A klasszikus alakban a ὕβριζω ige aktív tranzitív formájában azt jelenti, hogy „bántalmaz”. Ez arra utal, hogy a ὕβρις nem pusztán belső gőgös magatartás, hanem olyan önfelmagasztalás, amely másokkal szemben sértő, megalázó vagy erőszakos cselekedetekben is testet ölthet.⁴² Nagyon érdekes megfigyelni azt, hogy az Újszövetségben tíz alkalommal bukkannak fel a ὕβρις szó származékai, de itt már nem a gőg jelentését kapják, hanem bántást, kárt, erőszakot (2Kor 12,10; 1Tim 1,13; Róm 1,30). Míg a klasszikus görög irodalomban a ὕβρις elsősorban az önfelmagasztalásból fakadó magatartást jelöli, amely gyakran mások megalázásában és bántalmazásában nyilvánul meg,⁴³ addig az Újszövetségben a szó jelentése tovább konkretizálódik, és túlnyomórészt magát a bántalmazó, gyalázó vagy erőszakos cselekedetet jelöli. A hangsúly így az elkövető belső attitűdjéről a sértett féllel szembeni erőszakos bánásmódra helyeződik át.

Már Augustinus is számos helyen beszél a kevélység (superbia) bűnéről, és azt a legfőbb bűnnek tartja, amely minden más bűn gyökere. Az ő megállapítása is az, hogy a kevélység nem más, mint az igazságtól való eltávolodás, az ember önmaga felé fordulása és Istentől való elszakadása.⁴⁴

Kálvin az *Institutió*-ban hangsúlyozza, hogy az ember bűnös, és teljesen rá van utalva Isten kegyelmére. Az emberi büszkeséget és önhittséget az eredendő bűn egyik legsúlyosabb formájának tartja.⁴⁵ Kálvin élesen bírálja azokat, akik saját igazságukban és tetteikben bíznak.⁴⁶ Szerinte az emberi önhittség Isten elleni lázadás, hiszen az ember így saját magát isteníti. Kálvin úgy találja, hogy ahol az emberi gőg uralkodik, ott nincs helye az isteni kegyelem elfogadásának.⁴⁷ Kálvin gyakran figyelmeztetett a zsarnokságra, amely az uralkodók és egyházi vezetők kevélységének egyik formája.⁴⁸

Megbocsátás

A bántalmazott nőkre legnagyobb nyomásként – mind külső, mind belső – a megbocsátásra való felszólítás nehezedik, amihez számos igever is alapot adhat, mint például: Mt 5,38–39; Mt 6,12; Mt 18,21–22; Lk 6,27–29.⁴⁹ Pedig a megbocsátás bibliai tanítása sokkal összetettebb kérdés.

42 MACDOWELL, Douglas M.: 'Hybris' in Athens, *Greece & Rome*, 23/1(1976), 14–31.

43 Uo., 21.

44 AUGUSTINUS, *De Civitate Dei*, 14. 3., <https://www.thelatinlibrary.com/augustine/civ14.shtml>, letöltve: 2025. 03. 17.

45 Kálvin, *Institutio I.*, 2.1.4. 184–185.

46 Uo., 2.2.11. 200–201.; 2.7.6. 266.

47 Uo., 3.12.8. 576–577.

48 KÁLVIN János: *Institutio II. A keresztyén vallás rendszere*. Budapest, Kálvin Kiadó, 2014, 4.20.24–26.

49 COOPER-WHITE, Pamela: *The Cry of Tamar*, Minneapolis, Fortress Press, 2012, 252.; NASON-CLARK, Nancy – CLARK KROEGER, Catherine: *No Place for Abuse, Biblical Practical Resources to Counteract Domestic Violence*, InterVarsity Press, 2010, 113.

Ezt jelzi, hogy a megbocsátásról szóló bibliai igék első olvasásra akár ellentmondásosnak is tűnhetnek. Ha a Márk evangélium 11. fejezet 25. verseit (vagy a Kol 3,13) olvassuk, akkor azt láthatjuk, hogy Isten a feltételek nélküli megbocsátásra hív bennünket, azonban a Lukács evangélium 17. fejezet 3. versében Jézus feltételt szab, mégpedig őszinte megbánást követel a vétkestől.

És amikor imádkoztok, bocsássatok meg annak, aki ellen valami panaszotok van, hogy menyrei Atyátok is megbocsássa nektek vétkeiteket. (Mk 11,25)

Ha vétkezik ellened a testvéred, figyelmeztess, és ha megbánja, bocsáss meg neki! (Lk 17,3)

Timothy Keller ezt az ellentmondást azzal oldja fel, hogy a bibliai szövegek két különböző értelemben vett megbocsátásról beszélnek. A Márk evangéliuma 11. fejezetében ez egy belső folyamat, amely során elengedem a bosszút, míg a Lukács evangéliuma 17. fejezetben kifelé irányuló folyamat, amely során a kapcsolat helyreállítása is megtörténik.⁵⁰ Ezt a különbséget az igeszakasz nyelvi szinten nem minden kritika nélkül közvetíti a számunkra, hiszen mindkét helyen ugyanaz a görög ige (ἀφίημι) szerepel.

Amikor a megbocsátás kérdéskörével foglalkozunk, akkor nagyon fontos azt látni, hogy az ókori társadalmakban a becsülethez hozzá tartozott a bosszúhoz való jog érvényesítése. A Biblia azonban egy radikálisan eltérő szemléletet mutat be: a legnagyobb becsület a türelemben és az önkontrollban rejlik, nem a gyors megtorlásban. Már az ószövetségi táblákban, a Mózes harmadik könyve 19. fejezetének a 17. versében is megjelenik ez az elv. Jézus tulajdonképpen ezt a szemléletet erősíti meg. A Mózes harmadik könyve 19. fejezetének a 17. verse továbbá arra is felszólít, hogy a vétkezőt megfedni⁵¹ nemcsak szabad, hanem szükséges is. Felelősségünk ké teszi, hogy szembeállítsuk a másikat a tetteivel, miközben hív a harag elengedésére (Gal 6,1; Mt 18,15–17). Az igazságosságra való törekvés tulajdonképpen szeretetből fakad, ami az elkövető javát szolgálja (Jak 5,19–20), ha képes és hajlandó meghallani és megérteni a vétkeit. A jövőbeli áldozatok védelmét szolgálja, ezáltal az emberi közösség javára van, ami nem más, mint Isten iránti tisztelet.⁵²

A megbocsátás tehát a bosszú körforgásának vet véget, amely során Isten kezébe adjuk az igazságszolgáltatást. A megbocsátásnak nem része az, hogy tolerálni kell a visszaéléseket, és nem tartozik hozzá a tettek alóli felmentés sem. A megbocsátás az adósság eltörlését, és nem az adósság figyelmen kívül hagyását jelenti. És „...nem szünteti meg a megbocsátott számára a negatív következményeket. És nem is biztosít automatikusan bizalmat, és megbékélést”,⁵³ még ha alapesetben

50 KELLER, Timothy: *Forgive, why should I and how can I?*, New York, Viking, 2022, 7. fejezet.

51 Az ószövetségi tanítást a dorgálás helyes fogadásáról lásd a Zsolt 141,5-ben, valamint a Péld 9,7–8-ban és 15,12-ben.

52 Keller: *Forgive*, 6. fejezet.

53 Tracy: *Sexual Abuse and Forgiveness*, 220.; „...forgiveness does not necessarily remove negative consequences for the one forgiven, nor does it automatically grant trust and reconciliation”

a megbocsátás magában foglalná a bizalom helyreállítását, és a félelem, a harag, az eltávolodás és a bizalmatlanság elengedését.

Bár a megbocsátás azt jelenti, hogy a túlélő képes elengedni a neheztelést, az nem feltétlenül eredményezi a kapcsolat helyreállítását.⁵⁴ Jézus utasítása, miszerint fordítsuk oda a másik orcánkat (Mt 5,39) is, elsősorban a bosszúról való lemondásként kell értelmezni, hogy a minket ért rosszért ne rosszal fizessünk. Amikor csak lehetséges a kegyelem és a szeretet kiterjesztése álljon előtérbe, nem pedig a gyűlölet.⁵⁵

A bántalmazás áldozatainak joguk van megőrizni a bizalmatlanságot és a félelmet a bántalmazóik iránt, amíg azok nem mutatnak valódi megbánást, mivel annak védelmi funkciója van.⁵⁶ A bántalmazott házastárs megbocsáthat anélkül, hogy vissza kellene térnie a mérgező környezetbe (Ef 4,31–32). Melissa A. Millar társadalomtudós például olyan értelmezést kínál József történetéről, amelyben hangsúlyozza: József megbocsátási készsége nem volt feltétlen, hanem a testvérei viselkedésétől függött. Próbák elé állította őket, melyek során figyelte, hogy a viselkedésükben történt-e változás.⁵⁷

A Biblia arra hív mindenkit, hogy bocsássunk meg az ellenünk vétkezőknek. Még ha a teljes megoldás, a megbékélés vagy a gyógyulás nem mindig érhető el, akkor is, a bibliai megbocsátás elveinek követése és a lehetőségekhez mérten tett lépések jelentős szabadságot és gyógyulást hozhatnak. Ez a cselekedet megteremti a lelki nyugalmat, és felszabadító erővel bír.⁵⁸

A megbocsátás szükséges a gyógyuláshoz, azonban a megbocsátás nem kikövetelhető, és nem jelenti azt, hogy a fájdalmat nem élhetjük meg. Ezt a folyamatot érdemes megtámogatni lelkigondozással vagy terápiával, mivel valószínűbb, hogy az áldozat hamarabb eljut arra a pontra, ahol a fájdalmas eseményeknek már nincs felette hatalmuk, és ilyenkor már a megbocsátás is kézenfekvővé válik. Az igazi, szívből jövő megbocsátás nem könnyű dolog, és Isten Lelkének ereje kell hozzá.

Bűnbánat kérdésköre

Fontos azt is szem előtt tartani, hogy a bántalmazó gyakran kér bocsánatot. A bocsánatkérés azonban nem feltétlenül a valódi bűnbánat jele: sok esetben a kapcsolat fenntartását vagy a partner befolyásolását szolgáló manipulatív eszközzé válik. Éppen ezért különösen nehéz megítélni a bűnbánat hitelességét.

Ugyanis a bántalmazók egyik legjellegzetesebb tulajdonsága, hogy nehezen vállalnak felelősséget saját viselkedésükért, és a hibát rendszerint a másokban keresik, mindezek pedig megakadályozzák őket a valódi bűnbánatban.⁵⁹ A bántalmazók

54 MILLAR, Melissa: *A Family Violence, The Compassionate Church Responds*, Waterloo, Herald Press, 1994, 155.

55 Tracy: *Sexual Abuse and Forgiveness*, 220.

56 Uo.

57 Millar: *A Family Violence*, 155.

58 Fortune: *Violence in the Family*, 201.

59 Cooper-White: *The Cry of Tamar*, 142.

egy szubjektív valóságban élnek, és valóban úgy érzik, hogy az ő nézőpontjuk helyes, jogos és igazságos. Továbbá hajlamosak legalizálni saját viselkedésüket: A magukat keresztyénnek valló bántalmazók esetében előfordulhat, hogy a Szentírást és a teológiai tanításokat saját álláspontjuk, illetve bántalmazó viselkedésük igazolására vagy legitimálására használják fel.⁶⁰

A bocsánatkérés, a bűnbánat és a megtérés ugyan nem azonos fogalmak, mégis szorosan összetartoznak. A bocsánatkérés lehet pusztán szóbeli gesztus, míg a bibliai értelemben vett bűnbánat már magában foglalja a bűn felismerését és elutasítását. A megtérés pedig ennek a folyamatnak a beteljesedése, amely az élet tényleges megváltozásában mutatkozik meg.

Kálvin is foglalkozik a valódi bűnbánat kérdéskörével: „Higgyünk-e a pusztaszavaknak, amikor valaki bevallja bűneit?”⁶¹, „Hogyan tudunk majd különbséget tenni jó és rossz között, ha valaki a századik vétség után is büntetlenül rá tud szedni minket?”⁶² Arra int, hogy a keresztyének számára is megadatott az ítélőképesség, ezért a bocsánatkérést fogadhatják óvatos fenntartással, miközben arra hív, hogy legyen mindig nyitott a szívünk a megbocsátásra, hogyha „szívából megutálták bűneiket”.⁶³ Kálvin a bűnbánatot szent dolognak tartja, ezért is fontos megfontolni, hogy hihető-e számunkra a bűnös megtérése.⁶⁴ Hangsúlyozza, hogy a bűnbánat (*paenitentia*) nem egy egyszeri esemény, hanem a keresztyén élet egészét átható folyamat. Két alapvető eleme van: a régi ember megöklése (*mortificatio*) – vagyis az önzés, a bűnös vágyak és indulatok megtagadása –, valamint az új ember életre keltése (*vivificatio*) – vagyis az Istenhez fordulás és a Krisztus szerinti élet kibontakozása.⁶⁵

A bűnbánat görög megfelelője, a *metanoia* önmagában is utal a Biblia azon elvására, hogy a valódi bűnbánat gondolkodásmódbeli változást is magában foglal, tényleges életmódváltást. A szavak mit sem érnek, ha tettek nem követik őket – különösen, ha azokat továbbra is ellenségeskedés és bántalmazás követi. A Septuaginta éles különbséget tesz a *bűntudat* (*metamélesthai*) és a *megtérés* (*metanoein*) között. A bűntudat csupán a bűn következményeinek fájdalmas felismerése, de nem hoz valódi változást (2Móz 13,17). Míg a bűn következményei keserű lelkiismeretfurdalást keltethetnek, addig Isten hívása valódi belső megújulást eredményez.⁶⁶

Jézus tanítása ugyanezt az összefüggést hangsúlyozza: „Nem mindenki megy be a mennyek országába, aki ezt mondja nekem: Uram, Uram, hanem csak az, aki cselekszi az én mennyei Atyám akaratát.” (Mt 7,21) Ezt megelőzően a gyümölcstermő fa példá-

60 Baker: *Counselling Christian women*, 72.

61 Kálvin: *Evangeliumi harmónia*, 311.

62 Ua.

63 Ua.

64 Ua.

65 Kálvin: *Institutio I.*, 3.3.9. 454–455.

66 KITTEL, Gerhard – FRIEDRICH, Gerhard: *Theological Dictionary of the New Testament*, 4. köt., fordította: Bromiley, Geoffrey W., Grand Rapids, William B. Eerdmans Publishing, 1985, *metamelomai szócikk*.

zatával világít rá arra az alapelvre, hogy „a jó fa jó gyümölcsöt terem, a rossz fa pedig rossz gyümölcsöt terem” (Mt 7,17), majd később így folytatja: „A jó ember jó kincseiből jót hoz elő, a gonosz ember gonosz kincseiből gonoszt hoz elő.” (Mt 12,35) Ezek a kijelentések világossá teszik, hogy a hitelesség végső mércéje nem a kimondott szó, hanem az élet gyümölcse.

Aquinói Tamás is megfogalmazta a valódi bűnbánat három alapvető elemét: megbánás, megvallás és jóvátétel. Az első a bűn megbánása (*contritio*), amely nem pusztán a következményektől való félelmet jelenti, hanem a bűn valódi fájdalmát és elutasítását. A második a bűn megvallása (*confessio*), amely során az ember őszintén beismeri vétkeit, nem keres kifogásokat, és nem hárítja másokra a felelősséget. Végül a harmadik elem a jóvátétel és életváltozás (*satisfactio*), amely nemcsak a károk helyrehozására törekszik, hanem tartós belső változást is eredményez az ember életében.⁶⁷

Ezzel összhangban áll Dr. Marie Fortune elmélete, amely a változási folyamatnak 5 lényegi jellemzőjét tette fokmérővé, amire 5R-ként hivatkozik: *remorse* (bűntudat), *repentance* (bűnbánat), *restitution* (jóvátétel), *restoration* (helyreállítás), *possible reconciliation* (lehetséges megbékélés).⁶⁸ Ebben a relációban a bűntudat nem elegendő, valódi bűnbánat szükséges.

A bántalmazó házasság esetében is lehet cél a kapcsolat helyreállítása, hiszen az Isten hatalmas erejébe vetett remény soha nem hiábavaló (Mt 19,26). Ugyanakkor fontos a realitások figyelembevétele. Valódi változás egyedül a kegyelem ereje által történhet meg az önző emberi szívben. Kálvin szerint éppen az ember önmagát dicsőítő gőgje akadályozza a kegyelem elfogadását, és csak az alázat útján válhat nyitottá Isten kegyelmének befogadására.⁶⁹ A bántalmazók személyisége és viselkedésmintázata mélyen gyökerezik a gyermekkorukban, az ideológiájukban, illetve a pszichológiai problémáikban, ezért szinte lehetetlen változtatni viselkedésükön. Számos a téma legfőbb és keresztény kutatói (Catherine Clark Kroeger és Nancy Nason-Clark⁷⁰) is határozottan kijelentik, hogy a legtöbb bántalmazó nem változik. Krisztus átformáló ereje természetesen nagyobb mindennél, azonban a realitás sajnos az, hogy még az elhatározás mellett sincs teljes garancia arra, hogy a változás bekövetkezik.⁷¹

A sort még számos a teológiát is érintő problémakörrel lehetne folytatni, többek között:

Az önfeláldozás

Elterjedt nézet, hogy a keresztyén élet állandó kereszthordozás, amelyben az embernek alázzal kell viselnie a rá nehezedő terheket és szenvedéseket. Ez a teher

67 AQUINÓI Tamás: *Supplementum*, q.1., <https://aquinas.cc/la/en/~ST.III.Sup.Q1>

68 NASON-CLARK, Nancy – CLARK KROEGER, Catherine – FISHER-TOWNSEND, Barbara: *Responding to Abuse in Christian Homes*, Eugene, Wipf and Stock, 2011, 94.

69 Kálvin: *Institutio I.*, 3.12.8. 576–577.

70 Nason-Clark – Clark Kroeger: *No Place for Abuse*, 125.

71 Baker: *Counselling Christian women*, 85.

pedig lehet akár egy másik ember zúgolódó, másoknak fájdalmat okozó természete.⁷² Azonban nagyon fontos tisztázni, hogy a kereszthordozás, ahogyan Jézus tanította, nem azonos az igazságtalan szenvedés passzív eltűrésével, hanem Jézus egy tudatos döntésre hív minket, hogy Isten akaratát kövessük, akkor is, ha ez áldozatokkal jár. A kereszthordozás tehát Jézus követésének ára – nem az emberi bántalmazás elviselésének parancsa. Felvállalom Krisztus ügyét akkor is, ha az Ő követése miatt üldöztetés ér engem, vagy veszteségekkel jár. Amikor valaki azt mondja egy bántalmazott nőnek, hogy a férje kegyetlenségének elviselése az ő keresztye, félreérti a keresztt jelentését. Jézus nem arra hívott, hogy maradjunk az igazságtalanságban, hanem arra, hogy az igazság és a szeretet útját járjuk, még ha ez néha áldozattal jár is.⁷³

Szeretet

Sarkalatos kérdés a szeretet és az igazság kapcsolata. A dilemma abban áll, hogy egy bántalmazói kapcsolatban a bántalmazottnak a szeretet nevében szó nélkül, tétlenül el kell-e viselnie a bántalmazót, vagy az igazság megköveteli a bűn leleplezését? Arra a következtetésre jutottam, hogy a Korinthusi levél szeretethimnuszát teljességében olvasva kell a kérdést megközelíteni, azaz a szeretet nemcsak mindent eltűr és elvisel, hanem szereti is az igazságot. A valódi szeretet tenni kíván a bántalmazás ellen, és nem eltakarni azt. A bűn megfékezésére való kísérletek számítanak igazi szeretetnek, és nem a bűnök szabad útra engedése. Az igazi szeretet mindent megtesz annak érdekében, hogy megállítsa a bántalmazást.

Béke

A Biblia az igazságosságot a szeretet mellett a *shalom*mal is összekapcsolja. Mindezekből pedig az következik, hogy nincs béke igazságosság nélkül, és nincs igazságosság béke nélkül. A béke mindenáron való fenntartása nem biblikus. Ahol bántalmazás van, ott igazságtalanság történik, és ott nincs valódi béke. És a *shalom* teljes jelentése: jólét. Mindezekről pedig azért fontos beszélni a házasságon belüli bántalmazás kapcsán, mivel gyakori jelenség az, hogy a bántalmazott a békesség nevében teljes passzivitásba vonul. A Biblia nem arra hív, hogy a bántalmazást elfedezzük, hanem arra, hogy foglalkozzunk vele. Könnyebb út valóban az elhallgatás vagy a minimalizálás, mint foglalkozni a kérdéssel.⁷⁴ A zsoltóros is arra hívja fel a figyelmünket: „az igazság és béke csókolgatják egymást” (Zsolt 85,11).

72 TEGEZ Lajos: Kereszt és kereszthordozás Krisztus követésében, *Theológiai Szemle* 3(1993), 134–138., 134–135.

73 FORTUNE, Marie M.: *Keeping the Faith, Guidance for Christian Woman Facing Abuse*, San Francisco, Harper Collins, 1995, 96–98.

74 Nason-Clark – Clark Kroeger: *No Place for Abuse*, 120.

BEFEJEZÉSKÉPPEN

Isten olyannyira fontosnak tartotta az igazságosságot, hogy nem legyintett a mi bűneinkre, hanem a Szentháromságisten második személye emberi természetet öltött magára, szolgai formát vett, és meghalt a kereszten. Maga fizette ki az igazságosság adósságát. Jézus Krisztus megváltó munkája tehát Isten igazságosságához tartozik. Az Ő igazságossága nem csupán büntetést jelent, hanem az igazságosság érvényesítését is azáltal, hogy Jézus Krisztus áldozata helyreállította a világ rendjét. A kereszt nemcsak a bűnök büntetését hivatott eltörölni, hanem Isten igazságos ítélete is végbement rajta, hiszen Jézus Krisztus helyettesítő áldozata révén az Ő igazságos követelményei teljesedtek be. Isten szabad ajándéka, kegyelme révén a bűnös ember így nyert bocsánatot.⁷⁵ A keresztre tekintve szembesülnünk kell azzal, hogy a bűnt és a gonosztságot nem bagatellizálhatjuk. Köztük a házasságon belüli bántalmazást sem, ami egy körülhatárolt, minősített eset.

IRODALOMJEGYZÉK

- AUGUSTINUS, *De Civitate Dei*, 14. 3., <https://www.thelatinlibrary.com/augustine/civ14.shtml>, letöltve: 2025. 03. 17.
- AQUINÓI Tamás: *Supplementum*, q.1., <https://aquinas.cc/la/en/~ST.IIISup.Q1>, letöltve: 2025. 03. 20.
- BAKER, Lynne M.: *Counselling Christian women on how to deal with domestic violence*, Bowen Hills, Australian Academic Press, 2010.
- BÉKÉSI Andor: A protestáns emberkép, *Theológiai Szemle* 31(1988), 331–334.
- CALVINI, Ioannis: *Opera quae supersunt omnia; Corpus Reformatorum*, 23.köt., Baum, Wilhelm – Cunitz, August Eduard – Reuss, Eduard (szerk.), Braunschweig, Schwetschke, 1882.
- CHRYSOSTOM, Saint: Homilies on Galatians, Ephesians, Philippians, Colossians, Thessalonians, Timothy, Titus, and Philemon, in: Schaff, Philip (szerk.): *Nicene and Post-Nicene Fathers, First Series*, 13. köt., Peabody, Hendrickson Publishers, 1995.
- COOPER-WHITE, Pamela: *The Cry of Tamar*, Minneapolis, Fortress Press, 2012.
- DILLEN, Annemie: Gewalt in Familien, eine Herausforderung für das kirchliche und theologische Sprechen, *Pastoraltheologische Informationen*, 36(2016/1.), 63–74.
- FORTUNE, Marie M.: *Keeping the Faith, Guidance for Christian Woman Facing Abuse*, San Francisco, Harper Collins, 1995.
- FORTUNE, Marie M.: *Violence in the Family, A Workshop Curriculum for Clergy and Other Helpers*, Seattle, Pilgrim Press, 1991.
- GEMSER, Berend: *Sprüche Salomos*, Tübingen, JCB Mohr Paul Siebeck Verlag, 1963.

75 Kálvin: *Institutio I.*, 2.16., 381–390.

- GRAHAM-KEVAN, Nicola: Partner Violence Typologies, in: Hamel, John – Nicholls, Tonia L. (szerk.): *Family Interventions in Domestic Violence*, New York, Springer Publishing Company, 2007, 145–163.
- GYÖRKÖSY Alajos – KAPITÁNYFfy István – TEGYEY Imre: *Ógörög-magyar szótár*, Budapest, Akadémia Kiadó, 1990.
- HAMEL, John: Gender-Inclusive Family Interventions in Domestic Violence, An Overview, in: Hamel, John – Nicholls, Tonia L. (szerk.): *Family Interventions in Domestic Violence*, New York, Springer Publishing Company, 2007, 247–274.
- Ifj. FEKETE Károly: *Jakab apostol levelének magyarázata*, Budapest, Kálvin Kiadó, 1994.
- KÁLVIN János: *Evangeliumi harmónia; Máté, Márk, Lukács evangéliumának magyarázata*, 3.köt., Budapest, Kálvin Kiadó, 2020.
- KÁLVIN János: *Institutio I, A keresztyén vallás rendszere*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2014.
- KÁLVIN János: *Institutio II A keresztyén vallás rendszere*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2014.
- KELLER, Timothy: *Forgive , why should I and how can I?*, New York, Viking, 2022.
- KITTEL, Gerhard – FRIEDRICH, Gerhard: *Theological Dictionary of the New Testament*, 4.köt., fordította: Bromiley, Geoffrey W., Grand Rapids, William B. Eerdmans Publishing, 1985.
- LAMBERT, Heath: A Pastoral Response to Physical Abuse in the Family, *Journal of Discipleship and Family Ministry* 1/2(2011), 32–43.
- LUZ, Ulrich: *Hermeneia: Matthew 1–7: A Commentary on Matthew 1–7*, 1. köt., fordította: Crouch, James E., Minneapolis, Fortress Press, 2007, 234–240.
- MACDOWELL, Douglas M.: 'Hybris' in Athens, *Greece & Rome*, 23/1(1976), 14–31.
- MARTIN, Ralph P.: James, in: Metzger, Bruce M. – Martin, Ralph P. – Losie, Lynn Allan (szerk.): *World Biblical Commentary*, 48.köt., Grand Rapids, Zondervan, 1988.
- MILLAR, Melissa: *A Family Violence, The Compassionate Church Responds*, Waterloo, Herald Press, 1994.
- NASON-CLARK, Nancy – CLARK KROEGER, Catherina – FISHER-TOWNSEND, Barbara: *Responding to Abuse in Christian Homes*, Eugene, Wipf and Stock, 2011.
- NASON-CLARK, Nancy – CLARK KROEGER, Catherine: *No Place for Abuse, Biblical Practical Resources to Counteract Domestic Violence*, InterVarsity Press, 2010.
- TEGEZ Lajos: Kereszt és kereszthordozás Krisztus követésében, *Theológiai Szemle* 3(1993), 134–138.
- THOMAS, Shannon: *Gyógyulás a rejtett bántalmazásból*, Budapest, Harmat Kiadó, 2017.
- TÓTH Olga: A nők elleni párkapcsolati erőszak Magyarországon, Az elmúlt 20 év kutatási eredményeinek összegzése, *Sociohu Társadalomtudományi Szemle* 4 (2018), 1–28., doi: 10.18030/socio.hu.2018.4.1
- TRACY, Steven R.: Patriarchy and Domestic Violence, Challenging Common Misconceptions, *Journal of the Evangelical Theological Society* 50(2007/3.), 573–94.

- TRACY, Steven R.: Sexual Abuse and Forgiveness, *Journal of Psychology and Theology* 27/3(1999), 219–229.
- TYLER, Johanna Harris, *Submission to your husband is a dangerous doctrine*, <http://www.abc.net.au/news/2015-03-09/harris-submission-to-your-husband-is-a-dangerousdoctrine/6290304>, letöltve: 2024. 05. 08.
- VARGA Szabolcs – BÁLINT Ágnes Diána: Családon belüli erőszak – Amikor a férfi az áldozat, *Belügyi Szemle* 4(2020), 9–45., doi: 10.38146/BSZ.2020.4.1
- WALTKE, Bruce: *Genesis, A Commentary*, Grand Rapids, Zondervan, 2001.
- WALTKE, Bruce: *The Book Of Proverbs Chapters 1–15, New International Commentary on the Old Testament USA*, Williams B. Eerdmans Publishing Company, 2004.
- WENHAM, Gordon J.: *Word Biblical Commentary, Genesis 1–15*, Grand Rapids, Zondervan, 1987.